

ГЛОБАЛНО УЧЕЊЕ И НАБЉУДУВАЊЕ ВО ПОЛЗА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

bo makegonija

ПРЕЗЕНТАЦИИ

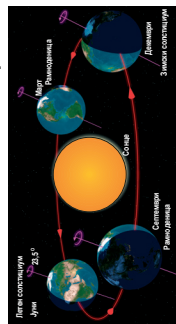
МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

МАКЕДОНСКИ ИНФОРМАТИВЕН ЦЕНТАР ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА

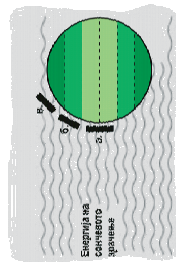
Вовед во фенологијата

Што ги предизвикува годишните времиња?

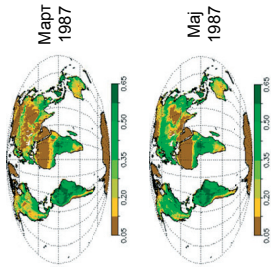
Положбата на Земјината оска во односот на Сонцето го одредуваат количеството на Сончево зрачење кои доаѓаат до одредени области на земјата.

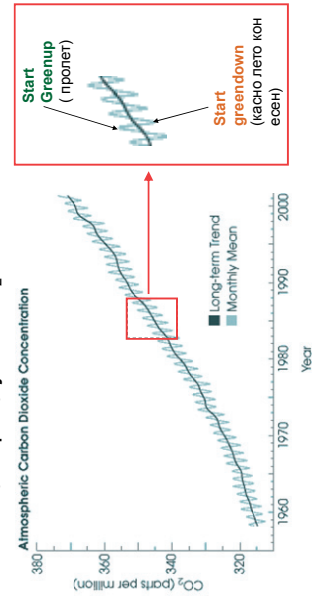
Што е фенологија?

Фенологијата е наука која ги проучува периодичните биолошки појави во врска со времето.

- Промени во текот на денот и количината на сончево зрачење
- Врнежи
- Температура
- Преостанатите фактори кои влијаат врз животот

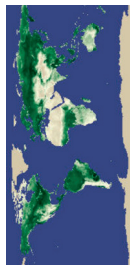

„Убиствената“ кривина Концентрација на CO₂ во Mauna Loa, Hawaii

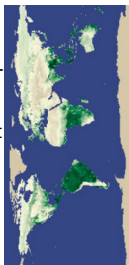

Сателитски набљудувања

Декември 1998

Мерењата на ГЛОБЕ, кои се базирани на почвата, им помагаат на научниците во одредувањето на растителните области и овозможуваат проверка на сателитските податоци.

Јули 1998

Проценките за количината на зелена растителна маса, добиени од сателитски податоци зависат од атмосферата, аголот под кој паѓат сончевите зраци и од сателитскиот детектор.

Пупење - Budburst Protocol

Фенолошки протоколи

- Пупење
- Озеленување
- Изумирањето на вегетацијата
- Јоргован
- Фенолошки градини
- Размножување на морската трева
- Миграциите на арктичките птици

ЦЕЛИ

- Да се овозможи истражување во текот на собирањето на податоци
- Да се овозможи соодветна научна содржина
- Да се научи за правилните постапки при собирањето на податоци и истражувањата
- Да се проучат постапките при внесувањето на податоците и анализите
- Да се развие проблемски пристап и да се поттикне дискусија.
- Да се бара работа од страна на учениците

Воведни прашања

- Кога доминантниот вид е во фаза на пупење?
- Кои се разликите помеѓу различни видови грмушки и дрва?
- Како се одвиваат промените на еден исти вид во текот на годината?
- Како делува околината на пупењето кај некои видови?

Зошто ГЛОБЕ научниците го истражуваат пупењето?

- За да го одредат траењето на растењето на вегетацијата и да истражат како таа се менува во текот на годината.
- Да одредат како условите на околината (температурата на воздухот и почвата, влажноста на воздухот и почвата, должината на денот) можат да влијаат врз растењето на билките.
- За да ги истражат климатските промени и тоа како тие влијаат врз растенијата и животните.
- Да помогнат на сателитите кои вршат набљудувања на вегетацијата.

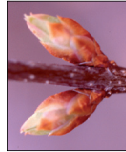
Научен потсетник: Што е пупење?

Фаза на мирување е време на ограничен раст и метаболизам.

Пупење е појава на листови (фотосинтетски активно ткиво) на растенијата, што ја покажува сезоната на почетокот на новиот круг на растењето.

Dormant Bud

Budburst

Инструменти: Пупење

- GPS приемник
- Водич за препознавање на дрвата во локалитетот
- Врвци за ознака и маркер
- Двоглед (по потреба)

Истражувања

- Мерно место-Пупење
  - GPS мерење
  - Одредување на врстите
- Протокол за пупење
  - Датумот на појавата на пупење на 3 или повеќе места на самото растение

Прибирање податоци: Водичи и работни листови за запишување на податоците

Водичи:

- Одредување на мерното место за пупење
- GPS Протокол
- Протокол за пупење

Работни листови за внесување на податоци:

- Budburst Site Definition Sheet
- GPS Investigation Data Sheet
- Budburst Protocol Data Sheet

Прибирање на податоци: Мерно место

Одбирање место

- Најмалку две недели пред пупењето
- Пристапна локација
- Дрва во природна околина кои не се одгледувани

Одбирање на дрвја

- Одредете ја доминантната врста
- Одредете стратегија на набљудување
- доминантна врста
- кодоминантна врста?
- Означете најмалку две дрва од секоја врста

Прибирање податоци: Протокол за пупење

- Започнете го набљудувањето најмалку две недели пред очекувањето пупење.
- Посетувајте го мерното место два пати неделно се додека не се појават пупци на целото дрво.
- Посетувајте го мерното место секој ден се додека не воочите дека на три гранки се отвориле пупци.

Внесување на податоците на ГЛОБЕ веб-страницата

Одредување на мерното место

- Чекор 1: Одберете "Define a Budburst Study Site" од Phenology data entry menu
 Чекор 2: Внесете ги информациите за Study Site
 Чекор 3: Кликнете на "Send Data"
 Чекор 4: Потврдете го внесувањето на податоците

Внесете податоци на ГЛОБЕ веб-страницата

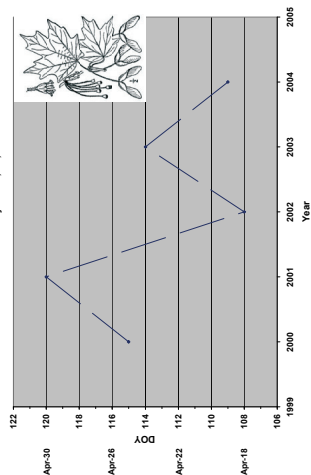
Budburst Protocol/Протокол за пулење

- Чекор 1: Проверете дали е дефинирано мерното место (координати и опис на мерното место)
 Чекор 2: Изберете "Budburst" од Phenology data entry menu
 Чекор 3: Изберете година и мерно место
 Чекор 4: За секое дрво изберете го датумот на пулење и датумот на последното набљудување пред пулењето
 Чекор 5: Потврдете го внесувањето на податоците

Податоци

Day of Year (DOY) of Acer saccharum Budburst
Five Rivers Elementary School, MN, US

Примена во наставата

- Истражување
- Наставни планови/Прописани стандарди
- Проценка
- Раководење во одделение/ клас

Протокол за раззеленување

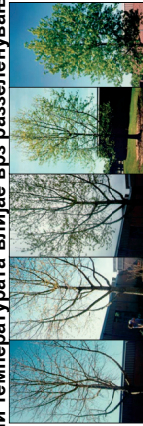
Цели

- Да се овозможи истражување при прибирањето на податоци
- Да се даде прикладна научна содржина
- Да се учи за правилните постапки при прибирањето податоци и истражувањата
- Да се проучат постапките при внесувањето на податоците и анализите
- Да се развие проблемски пристап и да се поттикне дискусија
- Да се бара ангажман од учениците

Прашања за истражување

- Колку долго трае раззеленувањето кај некои одредени вр?
- Како се разликува раззеленувањето помеѓу различните врсти на истражувачка област?
- Како раззеленувањето зависи од врнежите, а како од влажноста на почвата?
- Дали температурата влијае врз раззеленувањето?

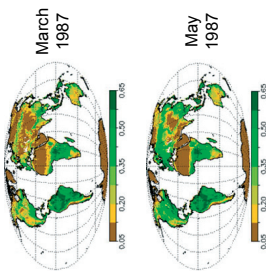
Зошто ГЛОБЕ научниците го истражуваат раззеленувањето?

- За да го пресметаат траењето на вегетациониот период и промените во текот на годината.
- За да одредат како условите во околината можат да влијаат врз растењето на билките (врнежи, температурата на воздухот и почвата, должината на денот)
- Да ги одредат климатските промени и нивното влијание врз организмите
- Да помогнат при интерпретациите на сателитските слики

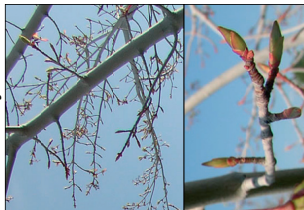
Научен потсетник: Што е раззеленување?

Раззеленување е времето кое му е потребно на еден лист да порасне во полна големина. Тоа е и воедно започнувањето на фенолошките промени кои покажуваат дека започнува вегетациониот период..

Инструменти: Протокол за раззеленување

- GPS приемник
- Клуч за идентификација
- Компас
- Метро
- Линиар (во mpm)
- Камера
- Трака за означување и маркер

Научен потсетник: Важни дефиниции

Dormitoring- Miruvanje е период на упорен раст и метаболизам.

Swelling - Nabubruvawe е периодот на појава на пупки.

Budburst -Pulewe е појавата на нови листови (фотосинтетски активно ткиво) на билките кои го покажуваат започнувањето на вегетационата сезона.

Мерења

- Воочување на мерните места
  - GPS Мерења
  - Дрва/грмушки/трева
  - фотографии од мерното место
- Протокол за раззеленување
  - **За дрво или грмушка:** датум, состојбата на пупката или должината на листовите на пупките на четирите страни на една иста гранка
  - **За тревата:** датум, должината на првите четири ливчиња кои ќе се појават

Прибирање на податоци

Field/Lab Guides:

- Tree and Shrub Green-Up and Green-Down Site Selection Field Guide or Grass Green-Up and Green-Down Site Selection Field Guide
- GPS Protocol Field Guide
- Tree and Shrub Green-Up Protocol Field Guide or Grass Green-Up Protocol Field Guide

Data Sheets:

- Green-Up and Green-Down Site Definition Sheet
- GPS Investigation Data Sheet
- Tree and Shrub Green-Up Data Sheet or Grass Green-Up Data Sheet

Прибирање на податоци: Протокол

Прв пат

- Одберете и означете ја пупката на крајот на одбраната гранка или израсокот на тревата
- Одберете ги и означете ги оние три пупки кои ви се најблиски
- Фотографирајте

На секоја посета

Дрва/грмушки:

- Препедајте ја секоја пупка и одредете ако е Во фаза на мирување, набабрена, пупка, во фаза на растење или има губиток на листот

- Продолжете да мерите се додека листот не прекине да расте

Трева:

- Препедајте го секо израсок и одредете ако е:

без израсок, расте или има губиток

Продолжете да мерите се додека листот не прекине да расте

Прибирање на податоци

Одбирање на место

- Најмалку 2 недели пред да започне пупењето
- Достапно место
- Дрва/грмушки/трева во природни услови кои се израснати без гноене, натопување и нега.

Одбирање на дрва/грмушки/трева

- Идентифицирајте ги доминантните видови
- **За дрво или грмушка:**
  - Изберете листопадно дрво или грмушка кое е здраво и добро развиено
  - Одберете и означете, здрава и добро развиена гранка на јужната страна
- **За трева:**
  - Одберете површина на 1m2

Внесување на податоците во ГЛОБЕ веб страната

Green-Up and Green-Down Study Site Definition

Чекор 1: Изберете "Define a Green-Up/Green-Down Study Site" од Phenology data entry menu

Чекор 2: Внесете ја Study Site information

Чекор 3: Кликнете на "Send Data" ознаката

Чекор 4: Потвредете го внесувањето на податоците

Внесете податоци во ГЛОБЕ веб страната

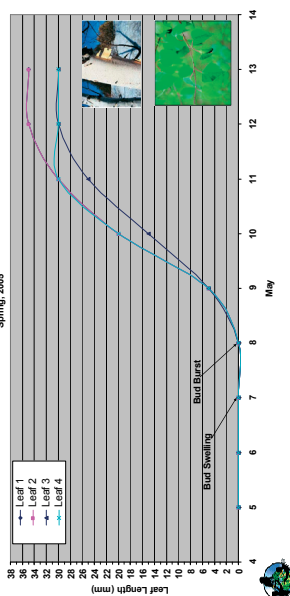
Green-Up Protocol

- Чекор 1: Потврдете дека Green-Up Study Site е дефинирано
- Чекор 2: Одберете "Green-Up" од Phenology data entry menu
- Чекор 3: Одберете ваш Study Site, внесете го датумот и growing season cycle
- Чекор 4: Внесете податоци за листовите и израстоците
- Чекор 5: Потврдете го внесувањето на податоците

Податоци

Green-Up of *Betula Papyrifera*
Imodo River School, Shigatsik, AK, US
Spring, 2005

Примена во наставата

- Истражување
- Наставни планови/Прописани стандарди
- Проценка
- Раководење во одделение/ клас

Протокол за престанок на вегетацијата

Цели

- Да се овозможи истражување при прибирањето на податоци
- Да се даде прикладна научна содржина
- Да се учи за правилните постапки при прибирањето податоци и истражувањата
- Да се проучат постапките при внесувањето на податоците и анализите
- Да се развие проблемски пристап и да се поттикне дискусија

Да се бара ангажман од учениците

Зошто ГЛОБЕ научниците го истражуваат престанокот на вегетацијата?

- За да го пресметаат траењето на вегетациониот период и промените во текот на годината,
- За да одредат како условите во околината можат да влијаат врз растењето на билките (врнежи, температурата на воздухот и почвата, должината на денот),
- Да ги одредат климатските промени и нивното влијание врз организмите,
- Да помогнат при интерпретациите на сателитските слики

Прашања за истражување

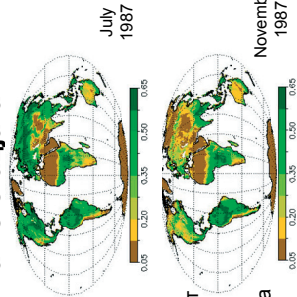
- Колку долго трае престанокот на вегетацијата кај одредени видови?
- Како престанокот на вегетацијата се разликува кај различни видови?
- Како престанокот на вегетацијата се однесува на температурата на воздухот?
- Како престанокот на вегетацијата се менува со текот на годините кај истото дрво/грмушка?

Научен потсетник: Што претставува престанокот на вегетацијата?

Престанокот на вегетацијата го одбележува крајот на сезоната на растење за многу растенија.

Менувањето на бојата е поврзана и со престанокот на вегетацијата на лисјата. Бојата на лисјата се менува според видот на растението.

Earth System Science Investigation

Phenology Protocols

Инструменти: Престанок на вегетацијата

- GPS Приемник
- Клуч за идентификација
- ГЛОБЕ водич за боите на растенијата
- Компас
- Линеар или метро (for grass study site)
- Камера
- Трака за означување и маркер

Earth System Science Investigation

Phenology Protocols

Мерењата

- Вочување на мерните места
  - GPS локација
  - Видови на дрва/грмушки или трева
  - Фотографии од мерното место
- Протокол за престанок на вегетацијата
  - **За дрво или грмушка:** датум, утврдување на состојбата на листот и неговата боја (на четири ливчиња на иста гранка)
  - **За трева:** датум, состојбата и бојата на израсотокот (на четирите највисоки израсоточи)

Earth System Science Investigation

Phenology Protocols

Збирни информации: Терен\Лаб Водич & Листи за податоци

Терен\ Лаб Водич:

- Tree and Shrub Green-Up and Green-Down Site Selection Field Guide or Grass Green-Up and Green-Down Site Selection Field Guide
- GPS Protocol Field Guide
- Tree and Shrub Green-Down Field Guide or Grass Green-Down Field Guide

Листи на податоци:

- Green-Up and Green-Down Site Definition Sheet
- GPS Investigation Data Sheet
- Tree, Shrub and Grass Green-Down Data Sheet

Earth System Science Investigation

Phenology Protocols

Прибирање податоци: мерни места за раззеленување и престанок на вегетацијата

Одбирање на место

- Најмалку 2 недели пред пулнењето
- Достапна локација
- Се преферираат природни дрва/грмушки или трева кои не се наводнувани и оплодени

Одбирање на дрва/грмушки/трева

- Идентифицирајте ги доминантните видови

За дрва и грмушки:

- Изберете едно доминантно, природно или листопадно дрво
- Изберете и означете здрава и добро развиена гранка која ќе биде на екваторската страна

За трева:

- Одберете област од 1м во кој доминираат тревни растенија

Earth System Science Investigation

Phenology Protocols

Прибирање на податоци: Протокол

Прв пат

- Фотографирајте го местото **За дрва и грмушки:**
- Лоцирајте и одбележете го листот на крајот од избраната гранка

За трева:

- Лоцирајте ги четирите најдолги тревни израскоци
- Означете ја основата на секој тревен израскок

Секоја посета

- Одредете ја доминантната боја за секое ливче или тревен израскок
- Или кажете дали е: **Прекриен со снег или паднат**

Earth System Science Investigation

Phenology Protocols

Внесете ги податоците на ГЛОБЕ веб - страната

Green-Up and Green-Down Study Site Definition

Чекор 1: Одберете "Define a Green-Up/Green-Down Study Site" од Phenology data entry menu

Чекор 2: Внесете ја Study Site information

Чекор 3: Кликнете на "Send Data" ознаката

Чекор 4: Потврдете го внесувањето на податоците

Earth System Science Investigation

Phenology Protocols

Внесување на податоци на ГЛОБЕ веб -страната

Протокол за престанок на вегетацијата

Чекор 1: Потврдете дека Green-Down Study Site е дефинирана

Чекор 2: Одберете "Green-Down" од Phenology data entry menu

Чекор 3: Одберете ваш Study Site, внесете го датумот и growing season cycle

Чекор 4: Внесете ги податоците за состојбата и бојата на лисјата

Чекор 5: Потврдете го внесувањето на податоците

Earth System Science Investigation

Phenology Protocols

Преглед на податоците

Компарација на податоците од престанокот на вегетацијата помеѓу два вида
Worthen C of E Primary School, Shropshire, United Kingdom

Како престанокот на вегетацијата се разликува помеѓу видовите?

Употреба во училиница

- Истражување
- Наставни планови/Прописани стандарди
- Проценка
- Раководење во одделение/ клас

Како да започнете

- Посетете ја ГЛОБЕ веб-страницата <http://www.globe.gov>
- Консултирајте се со ГЛОБЕ Help Desk или координаторот и водичот.
- Инволвирајте ги вашите ученици во вистинско истражување!

